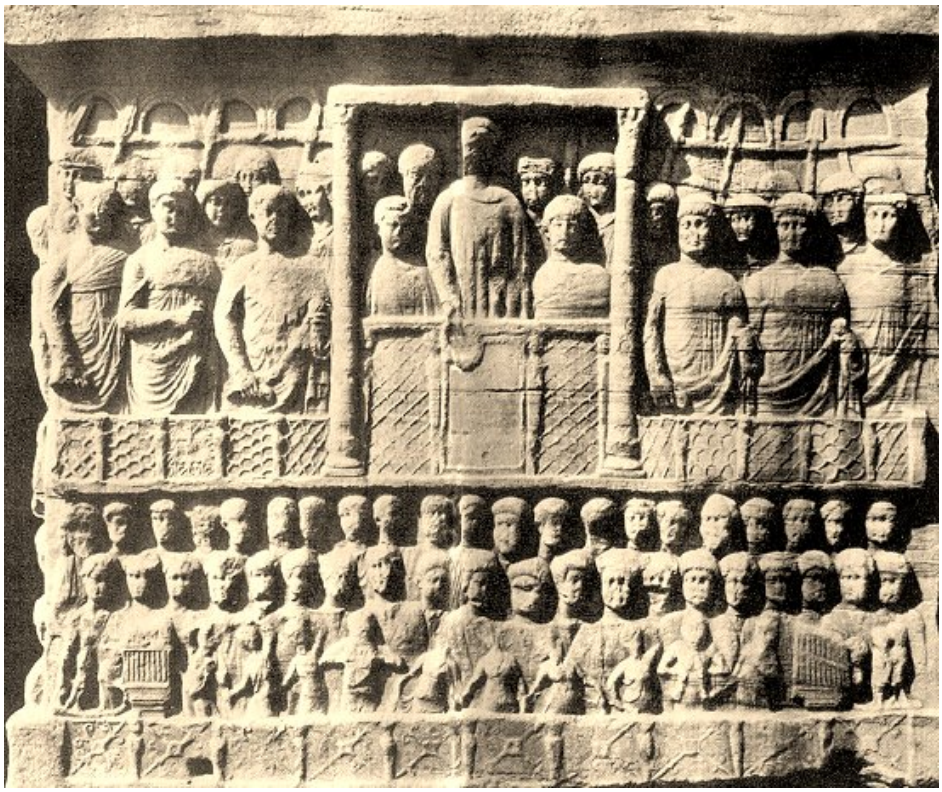

Μετά τον θάνατο του Βάλεντα, ο Γρατιανός αναθέτει την Ανατολή στον Θεοδόσιο, χριστιανό στρατιωτικό ισπανικής καταγωγής, γιο του magister equitum του Βαλεντιανού που είχε καταφέρει να ειρηνεύσει τη Βρετανία και την Αφρική. Ο νέος αυτοκράτορας μαζί με το υπόλοιπο Ιλλυρικό αναλαμβάνει επιπλέον τις διοικήσεις της Δακίας και της Μακεδονίας, που ανήκαν μέχρι τότε στον τομέα διοίκησης του Γρατιανού.

Στρατολογώντας δια της βίας στην Ασία, αλλά και μεταξύ των βαρβάρων, νέα στρατεύματα με αβέβαιη αφοσίωση και αξία, ξεκινά από τη Θεσσαλονίκη και επιχειρεί, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία, να πολεμήσει τους Γότθους που ερήμωναν την Ελλάδα και τις παραδουνάβιες επαρχίες μέχρι τις Κότττιες Άλπεις (το Πιεμόντε και τη Λιγουρία) και προσπαθεί να υπερασπιστεί κυρίως τις πόλεις. Η νίκη των Φράγκων στρατηγών του Γρατιανού, **Βαύδωνα** και **Αργοβάστη**, επί των Τερουίγγων στη Μακεδονία τον381, που διαδέχεται την ήττα των Γρευθυγγίων στην Παννονία (ή τουλάχιστον την αποτυχία των διαπραγματεύσεών τους με τον Γρατιανό), και κυρίως η κόπωση που είχε επέλθει και στα δύο στρατόπεδα οδηγεί στην υπογραφή της ειρήνης στις 3 Οκτωβρίου του 382. Οι πηγές του 4ου αι. την χαρακτηρίζουν *deditio* και διαβλέπουν σε αυτήν την παράδοση και την υποταγή των Βαρβάρων, εχθρών που μετατράπηκαν σε αγρότες και στρατιώτες. Στην πράξη, η συνθήκη συμμαχίας, που οι λεπτομέρειές της δεν είναι πολύ γνωστές, τους εγκαθιστά στη Μοισία, μεταξύ της οροσειράς του Αίμου και του Δούναβη, σε αντάλλαγμα στρατιωτικών υπηρεσιών που υποσχέθηκαν να παρέχουν μαζικά όποτε θα τους το ζητούσαν οι Ρωμαίοι. Ο Θεοδόσιος τους επιστρατεύει πράγματι στη συνέχεια για να πολεμήσει τους σφετεριστές της εξουσίας στη Δύση. Φαίνεται κυρίως πως οι Γότθοι, που ο αριθμός τους υπερέβαινε μάλλον τους 100.000 άνδρες, έλαβαν την άδεια να διατηρήσουν εντός της ρωμαϊκής επικράτειας την οργάνωσή τους σε φυλές. Αυτό το ημιαυτ9νομο καθεστώς μιας εθνοτικής ομάδας με ισχυρή ταυτότητα, που βασιζόταν αφενός

στην κοινή γερμανική γλώσσα, αφετέρου στον αρειανισμό που υιοθέτησαν την εποχή του Κωνσταντίου και του Βάλεντος (και που στο μεταξύ τον είχαν απορρίψει οι περισσότεροι χριστιανοί της αυτοκρατορίας) και τέλος σε ένα δικό τους εθιμικό δίκαιο και μια δική τους προφορική παράδοση, υπέκρυπτε μεσοπρόθεσμα σοβαρούς κινδύνους. Η συνθήκη όμως εγγράφεται σε μια μακρά παράδοση και θυμίζει τις συνθήκες που υπογράφηκαν επί Κωνσταντίου το 332 και επί Βαλεντιανού το 376. Εξάλλου, δεν υπήρχε και άλλη επιλογή για την υπεράσπιση του Δούναβη χωρίς να απογυμνωθούν τα άλλα μέτωπα, και οι αυτοκράτορες πιθανώς πίστευαν ότι θα μπορούσαν να ελέγχουν τους Γότθους, πράγμα που φαίνεται και από την άρνησή τους να τους αναγνωρίσουν αρχηγό.

Το 383, μια άλλη συνθήκη ειρήνης συνάπτεται με την Περσία, ορίζοντας αμοιβαία τις ζώνες επιρροής στην Αρμενία και η αυτοκρατορία παίρνει πίσω τις 6 σατραπείες που βρίσκονταν ανάμεσα στις κοιλάδες του Τίγρη και του Ευφράτη, από το Καρς (Θεοδοσιούπολη, Ερζερούμ) μέχρι τη Μαρτυρόπολη, οι οποίες διατηρούν ωστόσο τους κληρονομικούς αρχηγούς τους.

Το 383 επίσης, το καθεστώς του Γρατιανού στη Δύση, ήρθε αντιμέτωπο με μια ανταρσία στη Βρετανία υπέρ ενός αξιωματικού ισπανικής καταγωγής που ονομαζόταν **Μάγνος Μάξιμος** , στο στρατόπεδο του οποίου προσχώρησε σύντομα όλος ο στρατός του Γρατιανού. Κατά

συνέπεια, η Βρετανία, η Γαλατία και η Ισπανία περιήλθαν στον ουσιαστικό έλεγχο ενός στασιαστή, ενώ η Αυλή του Βαλεντιανού Β' παρέμενε απομονωμένη στην Ιταλία. Ο Μάξιμος ζήτησε από τον Θεοδόσιο να αναγνωρίσει τον τίτλο του αλλά εκείνος αρνήθηκε. Το 387, ο Μάξιμος πέρασε τις Άλπεις με σκοπό να καταλάβει την Ιταλία και την Αφρική, προκαλώντας την εισβολή του Θεοδοσίου στη Δύση το 388 προς υποστήριξη του Βαλεντιανού. Ο Μάξιμος ηττήθηκε, συνελήφθη και εκτελέστηκε. Στη συνέχεια ο Θεοδόσιος μεταβαίνει στη Ρώμη το 389 και φέρεται μεγαλόψυχα προς τους συγκλητικούς, μεταξύ των οποίων και ο
Σύμμαχος
, που είχαν υποστηρίξει τον Μάξιμο. Στο Μιλάνο, τόπο διανομής του αυτοκράτορα από το 381, αναγκάζεται να υποχωρήσει μπροστά στην ισχυρή προσωπικότητα του επισκόπου, και μετέπειτα αγίου
Αμβροσίου
, ο οποίος είχε ήδη ασκήσει μεγάλη επιρροή επί Γρατιανού. Ο Θεοδόσιος αφορίζεται για 8 μήνες, επειδή είχε διατάξει τη σφαγή 7.000 Θεσσαλονικέων σε αντίποινα για το λιντσάρισμα του magister militum
Βουθερίχου
, υποχρεώνεται να ζητήσει δημόσια συγγνώμη τα Χριστούγεννα του 390, και τον Φεβρουάριο του 391 ψηφίζει σειρά νόμων κατά της ειδωλολατρίας. Ο Βαλεντιανός Β' εστάλη στη Γαλατία για να εδραιώσει την Αυλή του στη Βιέννη, όπου και παρέμεινε υποχείριος του ομολόγου του στην Ανατολή.

Η παλινόρθωση του Βαλεντιανού διαρκεί λίγο, γιατί ήδη το 392 ξεσπά διαμάχη με τον Φράγκο magister militum **Αρβογάστη**, και ο αυτοκράτορας σκοτώνεται (κατά άλλους αυτοκτονεί) στη Βιέννη. Ο Αρβογάστης καταφέρνει να αναγορεύσει αύγουστο έναν Ρωμαίο ρήτορα και αξιωματούχο, τον **Ευγένιο**, ο οποίος αφού μάταια προσπαθεί να συμφιλιωθεί με τον Θεοδόσιο, στηρίζεται έπειτα στους ειδωλολατρικούς κύκλους, αποκαθιστώντας εντός της Συγκλήτου τον βωμό της Νίκης, που είχαν καταργήσει πρώτα ο Κωνστάντιος και στη συνέχεια ο Γρατιανός. Η νίκη που κατάγουν τα στρατεύματα του Θεοδοσίου, ο οποίος ευνοείται σαν από θαύμα από άνεμο δυσμενή για τους εξεργεμένους, στον ποταμό Frigidus (σημερινό Vipava, μεταξύ Εμώνας και

Ακυληίας) στις 6 Σεπτεμβρίου 394, επί των δυνάμεων του Ευγενίου και του Αρβογάστη, οι οποίες ύψωναν ως έμβλημα σημαία με την εικόνα του Ηρακλή, εύλογα θεωρήθηκε ως νέος θρίαμβος του χριστιανισμού.

Η νίκη φαίνεται να επιβραβεύει τα μέτρα που μόλις είχαν θέσει τέλος σε 30 χρόνια ανεξιθρησκείας, την οποία εγκαινίασε ο Ιουλιανός και διατήρησαν οι διάδοχοί του, συμπεριλαμβανομένων και του ίδιου του Θεοδοσίου και του Γρατιανού, μέχρι το 380 περίπου. Το 381 και το 385 είχαν πλέον απαγορευτεί οι θυσίες και η μαντική αλλά η προσφορά λιβανωτού επιτρεπόταν ακόμη. Σοβαρότερο γεγονός είναι η καταστροφή πολλών ειδωλολατρικών ναών, που επιτελείται από ομάδες μοναχών ή οργανώνεται από επισκόπους, με τη στήριξη ή τουλάχιστον την ενθάρρυνση εκ μέρους των αρχών, και ιδίως του επάρχου του πραιτωρίου της Ανατολής **Κυνηγίου**, στη Συρία και την Αίγυπτο. Ο ναός του Σεράπη στην Αλεξάνδρεια, το Σεραπείον καταστρέφεται με διαταγή του Θεοδοσίου περί το 390, μετά τις ταραχές που προκάλεσε η μετατροπή σε χριστιανική εκκλησία ενός ειδωλολατρικού ναού του Διονύσου. Οι ταραχές αυτές, που δεν είναι οι μόνες, δείχνουν πως ο χριστιανισμός κάθε άλλο παρά είχε κερδίσει το σύνολο της κοινής γνώμης. Πάντως, σύμφωνα με τους όρους των αντιεθνικών νόμων του 391-392, η ειδωλολατρία απαγορεύεται πλέον οριστικά.

Θεοδόσιος ο